

15 februari 2017

Ekologiska värden i Stora Sköndal

Utredning 2017

Bilaga till program för Stora Sköndal

**: EKOLOGI
GRUPPEN**

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställning: Stiftelsen Stora Sköndal

Framställt av: Ekologigruppen AB

www.ekologigruppen.se

Telefon: 08-525 201 00

Version: 2017-02-15

Uppdragsansvarig: Karin Görlin, landskapsarkitekt LAR/MSA

Medverkande: Magnus Nilsson, ekolog, Krister Sernbo, hållbarhetsstrateg; Anna Persson, ekolog Fil. dr.; Erik Zachariassen, ekolog, Johan Eklöf (fladdermöss)

Foton: Ekologigruppen AB (om inget annat anges)

Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB

Internt projektnummer: 7106

Innehåll

Inledning	5
Ekologiska värden inom planområdet	6
Värdefulla naturtyper	6
Eklandskapet	6
Tallskog	8
Grov asp i skog	9
Solitära sälgar	9
Strandalskog	9
Småvatten/damm	9
Värdebedömning	10
Naturvärdesbedömning av naturområden	10
Värdebedömning av träd	11
Värdefulla djur	15
Groddjur	15
Fladdermöss	15
Fåglar	16
Lagskyddade arter och naturmiljöer	16
Rödlistade arter	16
Arter skyddade av artskyddsförordningen	17
Skyddsvärda träd	18
Biotopskydd	18
Markavvattningsförbud	18
Strandskydd	18
Ekologiska spridningssamband	19
Förutsättningar för spridning i området	19
Samband för eklevande arter	19
Gles barrskog med gamla tallar	22
Fuktkrävande arter	22
Källor	25
Bilaga 1.	
Beskrivning och naturvärdesbedömning av delområden	26

Denna utredning beskriver ekologiska värden inom området Stora Sköndal.

Stockholms stad har inlett ett programarbete i samarbete med markägarna Stiftelsen Stora Sköndal, som ska ge utrymme för ca 4000 nya bostäder, service, arbetsplatser och allmänna friytor. Detta material ska fungera som underlag för programarbetet och har utarbetats på uppdrag av Stiftelsen Stora Sköndal i samarbete med Stockholms stad.

Underlag för beskrivning av ekologiska värden

Denna rapport baseras på flera tidigare analyser som genomförts 2013 och 2016, där det ingått en översiktlig naturinventering, trädinventering, fladdermusinventering och groddjursinventering inom planområdet. Dessutom har en översiktlig analys av områdets betydelse för ekologiska spridningssamband gjorts med särskilt fokus på ekar och barrskogsmiljöer. Som underlag har också använts analyser av ekologiska nätverk som utarbetats av Stockholms stads Miljöförvaltning, samt information i bl.a. Artportalen.

Begränsningar och osäkerheter

Området har inventerats vid flera olika tillfällen under sommartid, vilket har givit goda möjligheter att kartlägga viktiga naturvärden. I samband med naturvärdesbedömningen har signalarter och rödlistade arter eftersökts, men någon fullständig artinventering är inte genomförd. Vedsvampar är tillfälliga och kan ha förbigåtts. Groddjur har eftersökts under våren. Här har dock resultatet påverkats av att den viktigaste våtmarken i öster var starkt påverkad av föroreningar under våren. Fladdermöss har inventerats under sensommaren, med god potential att täcka in artförekomster. Insekter och marksvampar har ej inventerats. Underlaget bedöms sammantaget ha givit en god grund för naturvärdesbedömning och rekommendationer.

Ekologiska värden inom planområdet

Hela planområdet består av en mosaik av olika naturtyper, präglade av ett äldre kulturlandskap med herrgårdskaraktär. De två tongivande naturtyperna med höga naturvärden är ekhage med grova ekar i ett öppet landskap, samt hagmarkspräglad gammal tallskog och hållmarkstallskog. Inom området finns även värdefull blandskog och ädellövskog. Områdets storlek gör det lämpligt för en stor mångfald av arter, inte minst med tanke på att det ligger i anslutning till Flatens naturreservat.

Naturmarken är starkt präglad av äldre tiders markanvändning, huvudsakligen knuten till den tidigare driften av Stora Sköndals gård. Från denna tid finns också ett nät av gamla stenlagda vägar, ännu i bruk, samt odlingsrösen, diken, m.m. De omgivande höjderna med hållmarkstallskog bidrar med ett mer naturligt inslag med höga naturvärden.

Värdefulla naturtyper

Eklandskapet

Flerhundraåriga ekar står idag kvar som en rest av ett svunnet landskap med ängs- och betesmarker. Denna typ av ekar hyser en mycket rik biologisk mångfald och kan vara värd för mer än tusen arter. Flera av ekarna i Stora Sköndal har mycket höga naturvärden kopplat till håligheter, mulm (trädmjöl), vidkronighet, ålder m.m. Bland rödlistade arter och signalarter påträffades oxtungsvamp (NT), ekticka (NT), brun trädmyna och brun guldbagge.

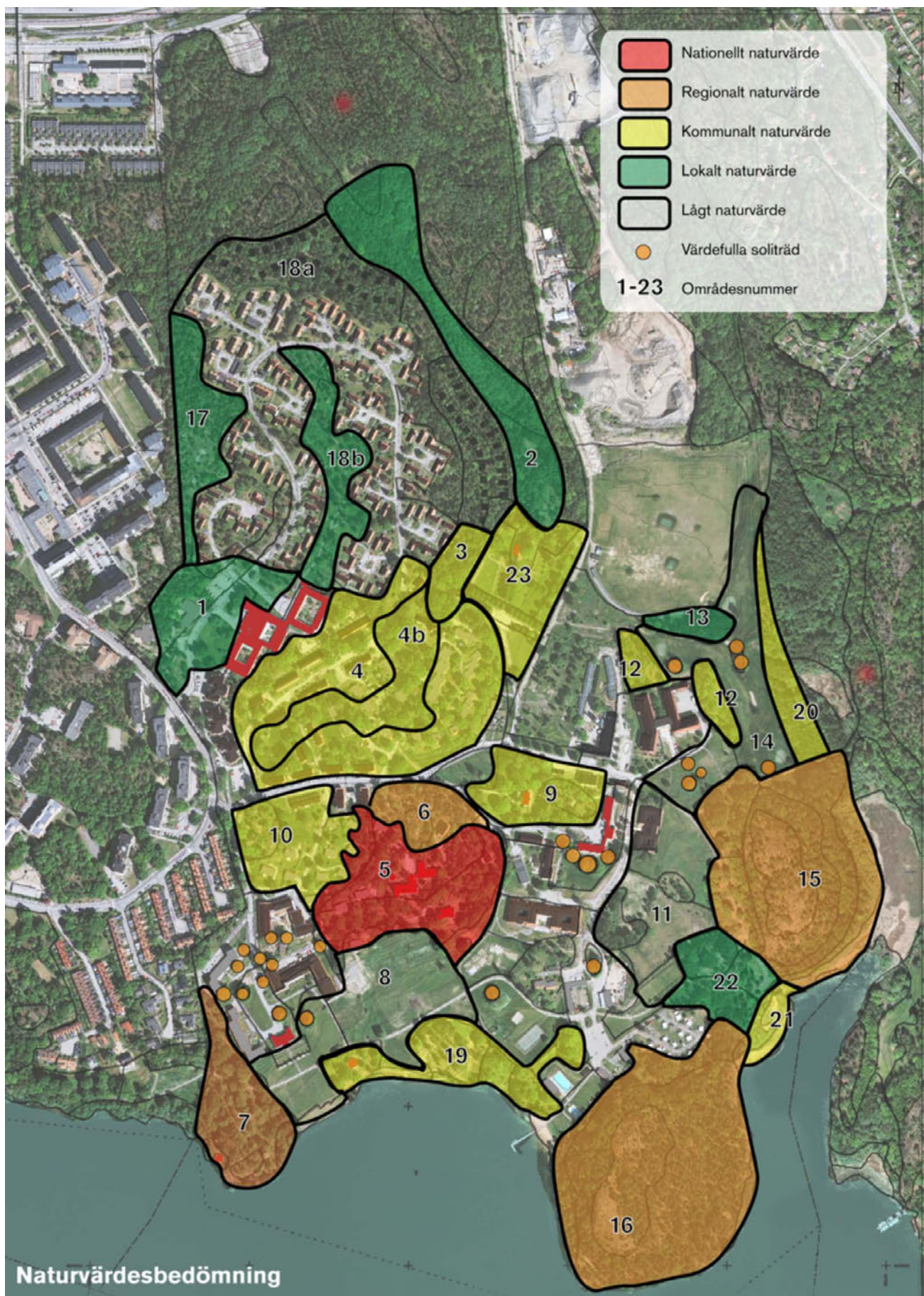
Bild 1. Ekar i det mest värdefulla området för ekar: nr :5 (Kyrkberget).

Bild 2. Gammal ek med den rödlistade vedsvampen ekticka.

Bild 3. Gamla ekar inom värdeområde nr. 5. Eken till höger har begynnande utveckling av håligheter där det utvecklas s.k. mulm som är viktig för många vedinsekter.

Figur 4. Naturvärdesbedömning med naturvärdesklasser och områdesnummer. Naturvärdesklasserna relaterar till naturvärdenas ekologiska betydelse, där "nationellt värde" är högsta klassen.

Bild 5. Vedsvampen oxtunga är rödlistad och växer på gamla ekar.

Bild 6. Ask är drabbad av sjukdomar och har blivit ovanlig. Den är idag rödlistad. Både gammal och ung ask förekommer i området. Här en bild från område 7 (Lövudden).

Bild 7. Gamla tallar har stort värde för många arter, inte minst många ovanliga och rödlistade vedinsekter och vedsvampar. Här syns den rödlistade talticken.

Inom Stora Sköndal förekommer förutom ek även andra trädslag med grova solitära ädellövträd som ask och lönn, vilka har höga naturvärden. Många av de vidkroniga solitära träden står i områden som inte har några övriga höga naturvärden, t.ex. gräsmattor, medan andra står i backar med tidigare hagmark, där hela biotopen är värdefull.

Asken är rödlistad och förr hamlades den ofta för att få lövfoder. I Stora Sköndal förekommer askar och andra trädslag som bär spår av hamling vilket är kulturhistoriskt intressant. Hamlade träd blir ofta gamla och utvecklar håligheter till gagn för den biologiska mångfalden.

Viktigaste värdeområden för ek

De mest värdefulla delområdena (se figur 4) för ek är område 5, kring kyrkan, (nationellt naturvärde), men även område 6, 7 och 15 (regionalt naturvärde), samt 3, 4, 9, 10, 12, och 23 (kommunalt naturvärde). I alla dessa områden finns grova ekar och ofta också andra gamla ädellövträd.

Område 4 är också särskilt rikt på halvgamla ekar, som idag saknar de högsta naturvärdena, men som på sikt kan ersätta de äldsta träden när de en gång dör.

Värdefulla ädellövträd

Inom Stora Sköndal förekommer förutom ek även andra trädslag med grova solitära ädellövträd som ask och lönn, vilka har höga naturvärden. Asken är rödlistad. Många av de vidkroniga solitära träden står i områden som annars inte har fått så höga naturvärden. De har generellt fått regionalt värde på kartan. Det står flera vid de gamla kulturhusen som Stora Sköndals mangårdsbyggnad samt i öppna områden som 8 och 14. Samtliga grova ädellövträd har mätts in och finns upptagna som prioriterade träd på trädkartan.

Asken är rödlistad och förr hamlade (beskar) man ofta ask för att få lövfoder. I Stora Sköndal förekommer askar och andra trädslag som bär spår av hamling vilket är kulturhistoriskt intressant. Hamlade träd blir ofta gamla och utvecklar håligheter till gagn för den biologiska mångfalden. Här återfinns de främst i område 7.

Tallskog

Hällmarkstallskog är att betrakta som impediment i skogsbruket och ska ej ska avverkas enligt skogsvårdslagen, men förr plockades grova träd även i dessa miljöer. Detta är därför inte en ovanlig biotop, men på höjderna vid Stora Sköndal förekommer mycket gamla och grova senvuxna tallar med mycket höga naturvärden. I de lägre sluttningarna, och ibland i dalgångarna, finns spridda bestånd av gamla tallar som tidigare vuxit i de gamla hagmarkerna.

Gammal, grov, (högväxt) tall hyser rik biologisk mångfald och är mycket ovanlig i det moderna skogsbruket, eftersom de avverkats. Därför har de blivit extra skyddsvärda och återfinns idag främst i tätortsnära natur som vid Stora Sköndal. På tallarna kan man hitta rödlistade arter som vedsvampen talticka eller vedinsekten reliktsbock.

De mest värdefulla miljöerna för tall är delområden 6, 15 och 16 (regionalt naturvärde). I sluttningarna vid 15 och 16, de båda bergen i sydöstra delen av Stora Sköndals växer mycket grov gammal tall. Uppe på bergen växer dessutom värdefull hällmarkstallskog, som är så gammal, med gamla träd, att delar närmast har karaktären av vildmark.

Bild 8. Gamla tallar förekommer främst på kullarna där det finns hållmarkstallskog. Spridda träd finns dock över hela området. Här en bild från område 15 (Johannesberget).

Grov asp i skog

Grov asp är ett viktigt inslag i gammal skog och är ofta värdväxt för insekter, hackspettar, mossor och lavar. I det moderna skogsbruket har asp och andra lövträd successivt tagits bort. På gränsen till Flatens naturreservat i område 15 förekommer en del gamla och värdefulla aspar.

Solitära sälgar

Sälg är också ett träd som ofta förekommer som inslag i äldre tiders blandskogar, gärna i bryn och gläntor. Trädet är mycket viktigt för bin och humlor genom sin tidiga blomning. Barken är av betydelse för lavar och stammen nyttjas inte sällan för hackspettar till boträd. Det förekommer solitära sälgar i bl.a område 11 och 14 och flera sälgar i den tätare skogen i område 2.

Strandalskog

Strandalskog är en värdefull biotop för både vattenlevande organismer och för fåglar. Inom planområdet finns endast en liten del strandalskog i område 21 (kommunalt värde) nära bergen i sydost mellan område 15 och 16 samt någon al i område 19 (kommunalt värde).

Småvatten/damm

En liten damm i östra kanten i område 14, hyste ett rikt djurliv. Små dammar är ett viktigt inslag i både jordbrukslandskap och tätortsnära miljöer. Här kan förutom vattenlevande insekter även groddjur hitta refuger att reproducera sig i. Dammen är dock starkt påverkad av ett stort dagvattenflöde. (Våren 2016 var den starkt påverkad av föroreningar i dagvattnet).

Bild 9. I öster finns en liten grävd damm som fungerar som utsläppsplats för dagvatten.

Värdearter

Värdearter utgörs av arter som indikerar artrika förhållanden, hög biologisk mångfald, eller lång obruten kontinuitet. De inbegriper rödlistade arter, signalarter och andra indikatorarter för värdefulla biotoper. Det som använts i denna inventering är främst:

- Signalarter för nyckelbiotoper i skog (Noren 2002)
- Rödlistade arter.

Arter som omfattas av rödlistning (Gärdenfors 2010), och som är så vanliga att de kan användas som värdearter i den region som berörs eftersöks och dokumenteras alltid. Metodiken omfattar inte något särskilt eftersök av övriga rödlistade arter annat än för organismgrupperna fåglar och kärlväxter.

Värdefulla strukturer

Strukturer utgörs bl.a. av:

- Geologisk nyckelstruktur (förekomst) är t.ex.: storblockigt, bergvägg, bergvägg eller lodyta
- Död ved uppdelat på barr respektive löv, högstubbar, torrträd. resp lågor.
- Nyckelelement (förekomst av biologisk struktur): pansarbark, insektshål, pansarbark, spärrgreniga grova träd, rikligt med bärande träd och buskar, mulmträd, gammal trädsolitär, solexponerade grova ädellövträd.
- Jätteträd (träd > 1 m dbh).
- Grova träd., Hålträd., samt Hamlade träd och hamlingsspår.

Betydelsefulla funktioner

Funktioner som använts här:

- Skogsålder
- Kontinuitet för skog, träd, låga samt hävd (mycket lång >300 år, lång 100-300 år, begränsad 50-100 år)
- Negativ påverkan av olika slag.

Värdebedömning

För att kunna prioritera vilken vegetation som är allra viktigast att ta hänsyn till, har en värdebedömning genomförts av hela naturområden såväl som av enskilda träd.

Naturvärdesbedömning av naturområden

Naturvärdesbedömning är inte en fullständigt objektiv metod, utan grundar sig delvis på subjektiva expertbedömningar. Dessa grundar sig i sin tur på mångårig erfarenhet av att bedöma olika typer av naturmiljöer, viktiga ekologiska strukturer, signalarter, rödlistade arter mm.

Varje delområde värderas enligt en 4-gradig skala. Skalan är jämförbar med SIS standard för naturvärdesklassificering (se grön ruta nedan).

Värderingskriterier

Naturvärdesbedömningen utgår från fyra värderingskategorier. Dessa är:

1. Naturtypens areal och sällsynthet, inklusive hot mot naturtypen i fråga
2. Förekomst av värdearter
3. Förekomst av viktiga strukturer och funktioner
4. Grön infrastruktur och ekologiska samband

De fyra värdegrunderna förstärker varandra och värdebedömningen utgörs av en samlad bedömning av de tre värderingskategorierna, där värden i de olika kategorierna som regel förstärker varandra (se nedan).

Klass 1 Högsta naturvärde

Värdeklassen omfattar naturmiljöer som antingen har skydd enligt miljöbalken eller där skydd av miljöerna krävs för att uppnå de nationella miljömålen.

1A, Naturvärde av nationellt intresse, nationellt värde

Naturmiljön i värdeklassen har så höga naturvärden att de kan anses ha nationellt intresse. Klassen ska inte blandas ihop med utpekade Riksin-tressen för naturvård, enligt Miljöbalken.

Klass 1B, Naturvärde av regionalt intresse, regionalt värde

I klassen återfinns miljöer som är så ovanliga eller hyser en så rik biologisk mångfald att de kan anses är viktiga att bevara för att behålla den biologiska mångfalden i länet. I denna klass ingår bl a skogliga nyckelbiotoper utpekade av Skogsstyrelsen och områden som är utpekade som värdefulla i ängs- och hagmarksinventeringen.

Klass 2A, Naturvärde av kommunalt intresse, kommunalt värde

I klassen återfinns miljöer som hyser en rik biologisk mångfald eller är ovanliga ur ett kommunalt perspektiv. Miljöerna är viktiga att bevara för att behålla den biologiska mångfalden i den berörda kommunen. I denna klass ingår bl a områden med naturvärden utpekade av skogsstyrelsen.

Klass 2B, Naturvärde av lokalt intresse, lokalt värde

I klassen återfinns miljöer som hyser en biologisk mångfald som gör dem viktiga att bevara för att behålla den biologiska mångfalden på lokal nivå. Med lokal menas stadsdel, socken eller annan begränsad geografisk enhet som definieras i inventeringen.

Värdebedömning av träd

Träd i området har, som nämnts ovan, höga ekologiska värden både som trädbestånd och som individuella träd. Värdefulla ekar och ekbestånd har tidigare kartlagts av Ekologigruppen till Stockholms stads "ekdatabas" (2007). Värdefulla träd (grova träd och träd med håligheter, m.m.) har också inventerats av Länsstyrelsen till deras databas "Värdefulla träd" (publicerad löpande från 2009). Andra bestånd med höga naturvärden ingår också i Ekologigruppens Naturvärdesinventering av Stora Sköndal från 2013.

För att underlätta utformning av en ekologisk hållbar planstruktur i Stora Sköndal har Ekologigruppen fått i uppdrag att ta fram en prioritering för hur hänsyn bör tas till den vegetation som finns inom planområdet. I samband med programarbete för Stora Sköndal har samtliga uppvuxna träd (tjockare än 25 cm i diameter) i programområdet mätts in av Tyréns AB och värderats av Ekologigruppen. Vi har utgått från befintliga inventeringar, biotopkartan för Stockholms stad, samt analyser av ekologiska spridningssamband i Stockholmsregionen, och utifrån dessa underlag klassat vegetationsområden efter deras reella och/eller potentiella ekologiska värden.

Ekologigruppen har också bearbetat den trädinmätning som utförts av Tyréns för att peka ut de träd som har ett särskilt ekologisk värde, dels som individer och dels för de landskapsekologiska sammanhang som Stora Sköndal ligger inom.

Samtliga prioriterade områden och träd visas på karta "Stora Sköndal, naturvärden". Dessutom har förslag på hur spridningssamband kan upprätthållas genom riktningar, stråk och passager levererats inom projektet för barrskog, ädellöv respektive groddjur.

Det bör påpekas att samtliga de träd som valts ut i Prioritet 0-4 kopplar till de identifierade höga värdena för tall och ek/ädellövs inom Stora Sköndal. Även Prioritet 4 har således höga värden genom sin potential för att bidra till att upprätthålla framtida ekologiska spridningssamband i Stockholmsregionen och skapa kontinuitet inom området.

Metoder för prioritering av träd

Prioritering av områden med träd

Vegetationsområden inom planområdet har prioriterats utifrån i vilken mån de bidrar till att stödja Stora Sköndals funktion inom de utpekade spridningssambanden för arter knutna till ädellöv och barrskogsmiljöer, samt om de hyser särskilda biologiska värden. Prioriteringen har gjorts enligt rutan till vänster.

Prioritering av träd

För att bedöma trädens ekologiska värde har följande kriterier beaktats:

- Trädens art
- Trädens grovlek

Trädens art: Träd av arter som är strategiskt viktiga för landskapsekologiska samband i området har lyfts fram. Stora Sköndal ligger inom och i anslutning till noder och stråk för Stockholms ekologiska samband för barrskogsarter (Mörtberg m.fl. 2007, Barthel m.fl. 2015) och hyser särskilt miljöer kopplade till gamla solbelysta tallar (Ekologigruppen 2013).

Prioritering av värdefulla träd områden

- Prioritet 1: Skyddsvärda trädmiljöer utpekade av Länsstyrelsen i Stockholm.
- Prioritet 2a och b: Naturvärden klass 1 och 2 från naturvärdesinventering (Ekologigruppen 2013). Utpekade värdeområden och föryngringsområden för ekar (Ekologigruppen 2007).
- Prioritet 3: Biotoper av typen barr- och blandskog på hållmark, samt halvöppen mark och ädellövskog (Biotopdatabasen, Stockholms stad).
- Prioritet 4: Biotoper av typen halvöppen mark och skog (utan vidare definition), (Biotopdatabasen, Stockholms stad).

Bild 10. Gamla, grova tallar med solbelysta stammar hör till de mest värdefulla träden inom området.

15 februari 2017

Stora Sköndal, Naturvärden

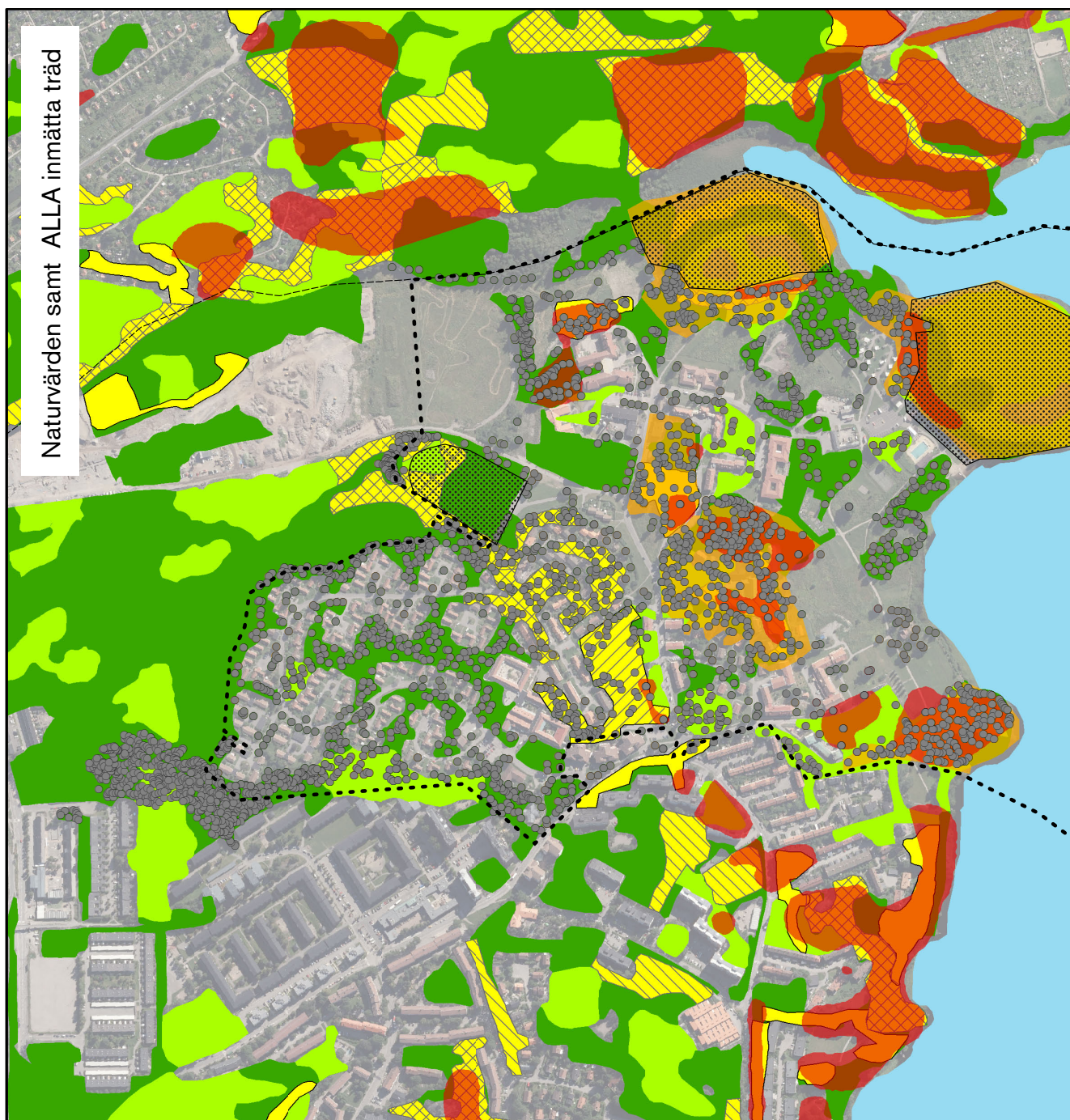
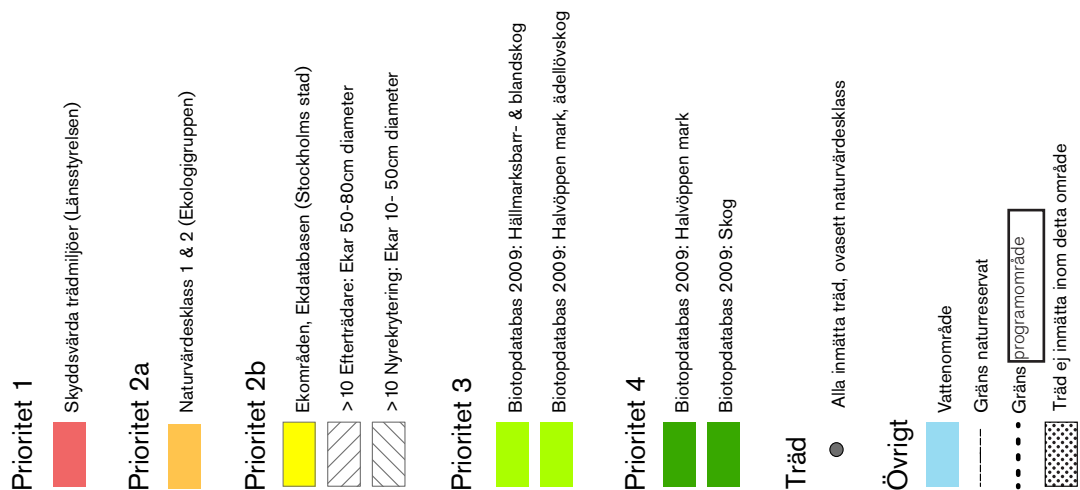

Bild 11. Karta över samtliga inmätta träd, samt de högst värderade och prioriterade naturområdena

Stora Sköndal, Naturvärden

Skyddade träd

- Skyddade träd (definition Naturvärdsverket), samrådspåskikt vid ev. fällning enl. MB 12 kap 6 §.

Prioritet 1

- Mycket skyddsvärda träd (Ekologigruppen)
- Skyddsvärda träd (Länsstyrelsen)

Prioritet 2a

- Naturvärdesklass 1 & 2 (Ekologigruppen)
- Värdefulla träd (Ekologigruppen)
- Efterfråddare av ek, tall, ädellöv (Ekologigruppen)

Prioritet 2b

- Ekmarken, Ekmarken (Stockholms stad)
- >10 Efterfråddare: Ekar 50-80cm diameter
- >10 Nyrekrutering: Ekar 10- 50cm diameter

Prioritet 3

- Biotopdatabas 2009: Hällmarksbarr- & blandskog
- Biotopdatabas 2009: Halvöppen mark, ädellövskog

Prioritet 4

- Biotopdatabas 2009: Halvöppen mark
- Biotopdatabas 2009: Skog
- Nyrekrutering av tall, ek och ädellöv (Ekologigruppen)

Övrigt

- Vattenområde
- Gräns naturreservat
- Gräns programområde
- Träd ej inrädda inom detta område

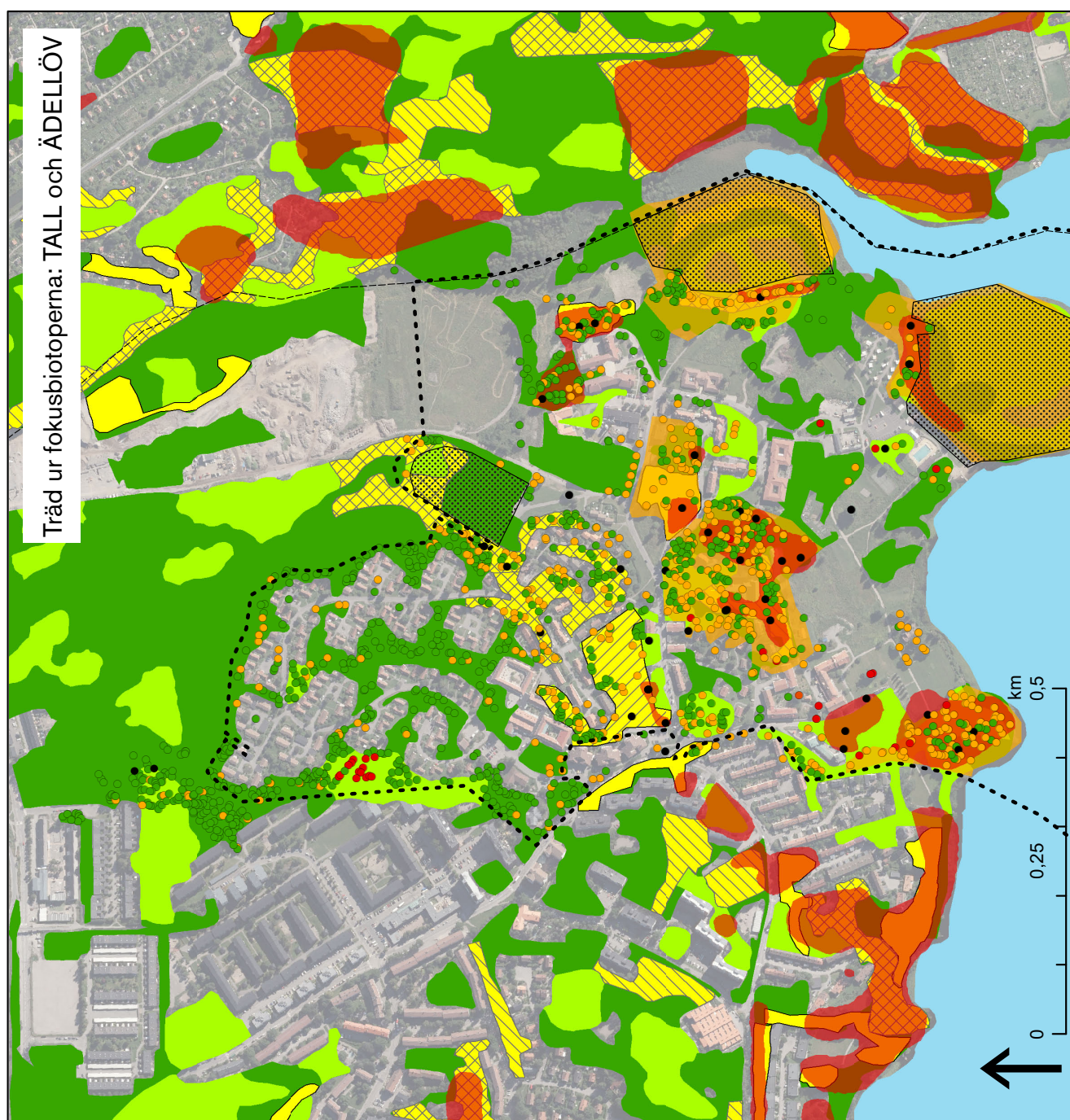

Bild 12. Karta över prioriterade träd, d.v.s. de mest värdefulla träden inom fokusbiotoperna tallskog och ädellövskog, samt de mest värdefulla naturområdena.

Prioritering av de skyddsvärda träden

- Prioritet 0: Skyddsvärda träd. Dessa träd innefattar så kallade jätteträd och har visst skydd inom miljöbalken. Om ett skyddsvärt träd måste avverkas bör först en anmälan göras till Länsstyrelsen om samråd, enligt 12 kap 6 § miljöbalken, då det riskerar att väsentligen ändra naturmiljön.
- Prioritet 1: Mycket värdefulla träd. Sådana träd omfattar mycket grova träd av de prioriterade arterna tall och ädellöv (alm, ask, bok, ek, lind och lönn).
- Prioritet 2: Värdefulla träd och efterträdare. Grova respektive nästan grova träd av de prioriterade arterna. Efterföljare bidrar till kontinuitet av naturvärden kopplade till trädmiljöer och ek, tall och ädellöv ingår därför.
- Prioritet 4: Nyrekrytering av prioriterade arter. Tall och ädellöv som inte är grova nog för att klassas som efterträdare, men som bidrar till naturlig förnying av arterna inom området.

Bild 13. Gamla, grova ekar, helst med håligheter och solbelyst stam, utgör de allra mest värdefulla träden inom området.

Stora Sköndal innefattar även Stockholms näst viktigaste område för arter knutna till gamla ekar, efter Norra Djurgården (Ekologigruppen 2007). Därför har ekar och andra ädellövträd som kan stödja arter knutna till ekar extra stor betydelse här. Arterna alm, ask, bok, lind och lönn har därför inkluderats.

Trädens grovlek: Trädens grovlek (här mätt som stammens diameter) indikerar trädens ålder. I vissa fall kan dock så kallade "senvuxna" individer vara smala men mycket gamla. Tallar som växer på hållmarker kan vara av sådan karaktär.

Vi har utgått från en tabell framtagen av Skogsstyrelsen (2012) och Naturvårdsverket (2014) som anger mått för att klassa träd som grova, mycket grova respektive "jätteträd". För att anpassa klassningen (som utvecklas för skogs- och naturmiljöer) efter bebyggd miljö har vi även lagt till klasserna "nästan grova träd" vilket motsvarar 2/3 av diametern av grova träd, samt "mycket grova träd" som ligger mellan grova och jätteträd (tabell 1).

Trädart	Nästan grova träd (Ekologi-gruppen)	Grova träd (Skogsstyrelsen)	Grova träd (Skogsstyrelsen)	Mycket grova träd (Ekologi-gruppen)	Jätte-träd (Naturvårds-verket)
		Södra Sverige	Norra Sverige		
Triviallöv	34	50	40	70	100
Tall/Gran	47	70	60	80	100
Sälg	27	40	40	70	100
Rönn	20	30	25	50	100
Alm/ask	40	60		80	100
Ek	54	80		100	100
Bok	54	80		90	100
Övriga ädellöv	34	50		70	100

Figur 18. Tabell 1. Grovlek av träd med tilläggen 'Nästan grova träd' och 'mycket grova träd' (Naturvårdsverket 2012, Skogsstyrelsen 2014). Måtten avser minimidiametern i brösthöjd uttryckt i centimeter.

Genom att kombinera värderingen via stamdiameter med värderingen via trädarter har en prioritering tagits fram. Se grön ruta till höger.

Det bör påpekas att alla träd i området har ett naturvärde, då de på olika sätt bidrar till att stärka de ekologiska funktionerna i antingen ädellövskogsbestånden eller barrskogsbestånden. De har också andra värden, där de t.ex. bidrar med ekosystemtjänster som luftrening och temperaturreglering. Samtliga träd är därför inmätta och kan på så sätt beaktas i planeringen där det är möjligt.

Bild 14. Yngre ekar i område 3. Ekarna är viktiga för att på lång sikt kunna ersätta de äldsta ekarna när de dör.

Värdefulla djur

Groddjur

Inom programområdet saknas våtmarker och småvatten som är lämpliga för groddjur nästan helt, bortsett från den lilla dammen som tjänar som utlopp för dagvattnet från bebyggelse i norr (se ovan). Öster om programområdet finns dock ett stort våtmarksområde med alsumpskog, vattendrag och vattenspeglar. Detta ligger huvudsakligen inom Flatens naturreservat. I söder finns också Drevviken som har en del vassrika strandpartier lämpliga för groddjur. Våtmarken och den lilla dammen har vegetation och hydrologi som lämpar sig utmärkt för groddjur. Våtmarken är sedan tidigare dikad, men utloppet är idag uppdämt av den g/c-väg som angör naturreservatet i söder. Våtmarken håller därför vatten långt in på sommaren.

Våren och sommaren 2016 var vattenkvaliteten i dammen och våtmarken mycket dålig, sannolikt till följd av oavsiktliga utsläpp av avloppsvatten. Resultatet av groddjursinventeringen är därför inte tillförlitlig. Det kan inte uteslutas att det finns t.ex. salamander i våtmarken (inga fynd har dock rapporterats i Artportalen tidigare). Vid inventeringen påträffades trots allt såväl vanlig padda som vanlig groda. Vid sjöstranden lekte vanlig padda. Samtliga tänkbara groddjur använder kringliggande skogsmark som övervintringsområden. Områden med gammal skog intill, med förekomst av blockmark och död ved, har därför markerats som viktiga i ekologiskt nätverk för groddjur (se figur 17). Samtliga groddjur omfattas av artskyddsförordningen.

Fladdermöss

En inventering av fladdermöss har gjorts inom detta uppdrag under två sommarnätter. Sammanlagt noterades minst sex olika arter i området, dock ingen av Sveriges ovanligare eller rödlistade arter och i stort sett de samma som tidigare har noterats i närområdet. Områdets karaktär, med många bostäder, belysta gångvägar och öppna ytor gör att miljön är starkt ljuspåverkad. Snabbflygande arter som större brunfladdermus, nordfladdermus och dvärgpipistrell kan hantera detta och rör sig mellan skogsområden och vattnet. De kan till och med dra nytta av

Groddjur i Stora Sköndal

Följande arter av groddjur påträffades vid inventering 2016:

- Vanlig padda (*Bufo bufo*): Spar- samt lekande vid Magelungsstranden. Rikligt med juveniler vid våtmarken.
- Vanlig groda (*Rana temporaria*): Rikligt med juveniler vid våtmarken.

Lekande groddjur eftersöktes under våren vid tre tillfällen mellan 21 april och 17 maj 2016. Juvenila groddjur eftersöktes första veckan i juli.

Följande arter påträffades:

Fladdermöss i Stora Sköndal

Följande arter av fladdermöss påträffades vid inventering 2016:

- Större brunfladdermus (*Nyctalus noctula*): spritt i området, flera observationer
- Gråskimlig fladdermus (*Vespertilio murinus*): Talludden
- Nordfladdermus (*Botiscus nilssonii*): spritt i området, många observationer
- Dvärgpipistrell (*Pipistrellus pygmaeus*): Spridd i hela området, många observationer
- Brandts fladdermus (*Myotis brandti*): Talludden
- Flera obestämda *Myotis*-arter påträffades också i det strandnära området.

Inventering skedde under två sommarnätter, den 2/7 och 5/8 2016.

Ref: Graptolit, 2016

Rödlistan - Rödlistekategorier

Rödlistan för Sverige utarbetas av Artdatabanken. Rödlistan anger olika arters risk att dö ut från Sverige.

Arterna listas i olika rödlistekategorier beroende på artens status. Det finns 7 kategorier:

(RE) nationellt utdöd

(CR) akut hotad

(EN) starkt hotad

(VU) sårbar

(NT) nära hotad

(LC) livskraftig

(DD) kunskapsbrist.

Artskyddsförordningen

I förordningens 4-9 §§ finns detaljerade bestämmelser om artskydd. Där verkställs bemyndigandet i 8 kap miljöbalken att föreskriva om förbud mot att döda, skada, fånga eller störa vilt levande djur eller att ta bort eller skada sådana djurs ägg, rom eller bon, samt mot att ta bort, skada eller ta frön eller andra delar från vilt levande växter.

I 4, 5 och 7 §§ fridlyses arter av djur och växter i hela landet på grund av bestämmelser i habitatdirektivet, eller till följd av ett internationellt åtagande. Dessa arter är förtecknade i bilaga 1 artskyddsförordningen. I denna bilaga har djur- och växtarter olika markeringar beroende på behovet av skydd. I 6, 8 och 9 §§ fridlyses arter av djur, växter och svampar som upptagits i artskyddsförordningens bilaga 2.

För de arter som skyddas enligt 4§, berör skyddet hela artens livsmiljö: boplatz, födoplatz, lekplatser, etcetera.

För åtgärder som berör arter som skyddas av artskyddsförordningen, ska dispens sökas från Länsstyrelsen.

exempelvis gatubelysningens inverkan på insekter för att fånga föda. Andra arter, särskilt brunlångöra, vilken inte kunde noteras här och arter ur släktet myotis undviker ljus och rör sig inte nära lampor eller över öppna fält. Att Brandts fladdermus bara hittades kring Talludden är därför inte förvånande. Vattenfladdermöss, vilka också tillhör samma släkte och jagar över vatten, noterades av naturliga skäl bara strandnära. Men även dessa är mycket ljusskygga och begränsas av de upplysta bostäderna och vägarna.

Fåglar

Förutom de rödlistade fåglarna mindre hackspett och drillsnäppa som noterats i området, förekommer, enligt Artportalen, en rikedom av sjungande småfågel som rödstjärt, ärtsångare, trädgårdssångare, grönsångare, svartvit flugsnappare, näktergal, svarthätta, gårdsmyg och steglits, vilka tyder på ett mosaikartat landskap med rik biologisk mångfald. Förekomst av kattuggla är värt att nämna genom sitt beroende av hålträd. Stenknäck är en lokalt skyddsvärd art som är knuten till lövskog.

Lagskyddade arter och naturmiljöer**Rödlistade arter**

Det finns flera fynd av rödlistade arter inom området. Någon fullständig inventering av arter har dock ej genomförts, utan observationerna har gjorts i samband med naturvärdesinventering eller finns rapporterade i Artportalen. I området förekommer ett flertal rödlistade arter. De rödlistade arterna är förtecknade i en nationell lista över arter vars fortlevnad i Sverige är i fara p.g.a. miljöförändringar eller miljöhot. Arterna är inte direkt skyddade enligt lag, utan omfattas av Miljöbalkens grundläggande bestämmelser om skydd av värdefull natur (MB kapitel 3). Rödlistningen kan i vissa fall ha betydelse för tolkningen av skyddsstatus inom artskyddsförordningen.

Rödlistade arter				
Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hotkategori	Fyndplats	Område
Phellinus robustus	Ekticka	NT	På gammal ek	5, 6, 15
Fistulina hepatica	Oxtungsvamp	NT	På gammal ek	5 och 6
Phellinus pini	Tallticka	NT	På gammal tall	15 och 16
Fraxinus excelsior	Ask	VU	Spritt	Bl.a i omr 7.
Regulus regulus	Kungsfågel	VU	Talludden, Joh berget	15, 16
Actitis hypoleucos	Drillsnäppa	NT	Stränder, osäker häckningsstatus	Drevviken
Dendrocopos minor	Mindre hackspett	NT	Lövskog. Osäker häckningsstatus	Sumpskogen, Lövholmen, m fl

Figur 19. Tabellen visar kända fynd av rödlistade arter från programområdet. Vid en detaljerad artinventering, kan sannolikt betydligt fler arter påträffas.

Arter skyddade av artskyddsförordningen

Ekologiska värden, Stora Sköndal

15 februari 2017

Flera arter omfattas av Artskyddsörordningen, ett lagskydd som utgår från det europeiska arbetet med artskydd och omfattar de svenska tillämpningarna inom fågeldirektivet samt arts- och habitatdirektivet. Artskyddsförordningen omfattar på detta sätt samtliga fåglar, men prioriterar ett antal utpekade arter, däribland många rödlistade fåglar. För övriga arter (inom arts- och habitatdirektivet) finns förteckningar med prioriterade arter som särskilt ska uppmärksammas. Om prioriterade arter riskerar att påverkas negativt, måste dispens från artskyddsförordningen sökas hos Länsstyrelsen. För arter som skyddas enligt 4§ i förordningen, behöver man ta hänsyn till hela artens livsmiljö, t.ex. den mindre hackspettens häckningsområde såväl som dess område för födosök och övervintringsplatser. Hänsyn till ekologiska spridnings samband kan också krävas.

Tabellen intill redogör för de kända fynd av arter som idag omfattas av artskyddsförordningen.

Arter som omfattas av artskyddsförordningen				
Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Skyddas av paragraf	Fyndplats	Källa
Myotis brandtii	Brandts fladdermus	4§ enl. bil. 1, N	Talludden	
Nyctalus noctula	Stor fladdermus	4§ enl. bil. 1, N	Spritt i området	
Pipistrelus pygmaeus	Dvärgpipistrell	4§ enl. bil. 1, N	Spritt i området	15 och 16
Vespartillo murinus	Gråskimlig fladdermus	4§ enl. bil. 1, N	Talludden	Bl.a i omr 7.
Botesicus nilssonii	Nordisk fladdermus	4§ enl. bil. 1, N	Spritt i området	Orhemsviken
Actitis hypoleucos	Drillsnäppa	4§. prioriterad	Drevvikens strand	Ekologigr. 2013
Sterna hirundo	Fisktärna	4§ enl. bil. 1, B	Drevviken	
Picus viridis	Gröngöling	4§. prioriterad	Lövdungar spritt	
Dryocopus martius	Spillkråka	4§ enl. bil. 1, B	Talludden	
Dendrocopos minor	Mindre hackspett	4§. prioriterad	Lövudden, Talludden, Joh berget, Sumpskogen	Ekologigr. 2013, Artportalen
Luscinia luscinia	Näktergal	4§. prioriterad	Lövudden, enst fynd	Artportalen
Phoenicurus phoenicurus	Rödstjärt	4§. prioriterad	Talludden, Joh berget, Skog vid skogsbyn	Artportalen
Oenanthe oenanthe	Stenskvätta	4§. prioriterad	Centralt i området	Artportalen
Regulus regulus	Kungsfågel	4§. prioriterad	Talludden, Joh berget	Artportalen
Passer domesticus	Gråsparv	4§. prioriterad	Centralt i området	Artportalen
Sturnus vulgaris	Stare	4§. prioriterad	Talludden, Lövudden, Jo berget, m.fl.	Artportalen
Emberiza shoenicus	Sävsparv	4§. prioriterad	Orhemsviken	Artportalen
Rana temporaria	Vanlig groda	6§ enl. bil. 2	Sumpskog, Orhemsviken	Ekologigr. 2016
Bufo bufo	Vanlig padda	6§ enl. bil. 2	Sumpskog, Orhemsviken	Ekologigr. 2016
Hepatica nobilis	Blåsippa	9§ enl. bilaga 2	Spritt i området	Ekologigr. 2013, 2016
Primula veris	Gullviva	9§ enl. bilaga 2	Enstaka förekomster	Ekologigr. 2016
Convallaria majalis	Liljekonvalj	9§ enl. bilaga 2	Lövholmen, Joh berget	Ekologigr. 2016

Figur 20. Tabell över kända arter i programområdet som omfattas av artskyddsförordningen

Skyddsvärda träd

Skyddsvärda träd, framförallt grova s.k. jätteträd, omfattas enligt Naturvårdsverkets tolkning av skydd enligt Miljöbalkens kapitel 3. Samråd med Länsstyrelsen bör ske om sådana grova träd riskerar att påverkas negativt. Inom området förekommer jätteträd av främst ek, men också en hel del tall, samt enstaka träd av andra arter.

Biotopskydd

Träd som ingår i alléer omfattas av biotopskydd enligt MB 7 kap. 11 §. Dispens från Länsstyrelsen krävs för åtgärder som påverkar alléer. I området förekommer rester av tre gamla alléer.

Markavvattningsförbud

Våtmarker av olika slag, som sumpskogar, kärr och mossar, har en skyddad hydrologi enligt markavvattningsförbud i denna del av Sverige. Vid påverkan på hydrologin i våtmarker måste dispens från markavvattningsförbudet sökas. I området saknas fuktiga naturtyper som kan klassas som våtmark. Åtgärder får dock inte heller påverka hydrologin i intilliggande våtmark i Flatens naturreservat (i öster). Åtgärder som riskerar att påverka grundvattennivån, t.ex. genom ett nytt dike eller en ny damm, kan också komma att kräva tillstånd.

Strandskydd

Naturmiljöer i strandområdet omfattas av strandskydd om 100 meter på land och lika långt i vattnet. För att kunna upphäva eller medge dispens från strandskyddet, krävs att åtgärden eller projektet uppfyller ett av de uttalade särskilda skäl som finns i lagen. Åtgärden måste dessutom vara förenlig med

För anläggningar som planeras inom strandskydd, gäller att de, om detaljplanen görs om. Även om det finns ett särskilt skäl för en åtgärd inom strandskydd, är det viktigt att visa att man kan ta hänsyn till strandskyddets intentioner, d.v.s. allmänhetens tillgång till strandområdet och den biologiska mångfaldens förutsättningar.

Att bevara och sköta naturområden som utgörs av ekologiska värdekärnor är en grundläggande del av att bevara Stockholmsområdets ekologiska infrastruktur. Det är också en central utgångspunkt i arbetet med ekologiska nätverk som livsmiljöer och ”källor” för spridning av arter som bas för den biologiska mångfalden.

I dagens landskap är de största hoten mot den biologiska mångfalden att arters livsmiljöer blir allt mindre eller försvinner helt, men även att de områden som finns kvar blir mer eller mindre isolerade från varandra. För att bibehålla den biologiska mångfalden i landskapet är det avgörande att arters möjlighet att förflytta sig mellan lämpliga habitat (livsmiljöer för en art) upprätthålls. Sammansättning och de ekologiska sambanden - konnektiviteten - är betydelsefulla faktorer för att processer och ekosystemtjänster ska fungera över hela landskapet.

Naturområden som är rika på arter kallas värdekärnor. Dessa kan ses som nödvändiga ”öar” för ekologiska spridningssamband, medan landskapet runtomkring består av en mer eller mindre ogästvänlig ”matrix” som arterna måste ta sig igenom för att exempelvis söka föda. I detta ”matrix” kan det finnas strukturer som gynnar spridningsvägar, utan att i sig innehålla några högre ekologiska värden. Det kan exempelvis vara skogsdungar i ett i övrigt öppet landskap som får stor betydelse för att binda samman mer värdefulla områden i ett landskap. Det kan även finnas strukturer som utgör barriärer och som försvårar för artens rörelse i landskapet, till exempel en motorväg, tät bebyggelse eller en stor granplantering. Vad som innebär en spridningsväg och vad som utgör en barriär skiljer sig mellan olika arter.

Förutsättningar för spridning i området

Programområdet Stora Sköndal har en stor betydelse för spridning av många arter i södra Stockholm. Det är en del av en viktig ”värdetrakt” för eklevande arter och har stor betydelse för arter knutna till gamla, solexponerade tallar. För arter som lever vid stränder och i våtmarker, kan stränderna längs Drevviken fungera som samband.

Samband för eklevande arter

Programområdet ligger i ett utpekad kärnområde för ek, kallat Sköndal i Stockholm stads ekinventering (Ekologigruppen, 2007), där bl.a. Lilla Sköndal, Stora Sköndal och västra delarna av Flatens naturreservat ingår och har dessutom nära spridningsmöjligheter till intilliggande kärnområde (kallat Skarpnäck), där Ekudden i Flatens naturreservat och Skarpa by ingår. Tillsammans med kärnområde Farstanäset utgör de södra Stockholms största värdetrakt för ek.

Inom programområdet har ett stråk av ädellövträdsbestånd i sydvästlig - nordöstlig riktning bedömts vara särskilt betydelsefullt. Det sträcker sig från Drevvikens strand i söder, upp över de centrala delarna vid kyrkan och vidare österut via de kärnområden som har pekats ut, se karta i figur 15. Till detta stråk hör också betydelsefulla områden med yngre ekar strax norr om det utpekade stråket, ekar som ska kunna säkerställa att spridningssambanden kan fungera över lång tid.

För att bevara områdets funktioner som spridningssamband, är det i första hand betydelsefullt att bevara de mest värdefulla ekologiska

Kvaliteter som gynnar spridning av eklevande arter

Kvaliteter som gynnar lokal fortplantning och spridning av svärspridda arter:

- Gamla, gärna grova, solbelysta träd
- Träd med ihåligheter och mulm (trädmjöl)
- Träd med död ved
- Nedfallna stammar och grova grenar som gärna ligger solbelyst

Kvaliteter som allmänt underlättar spridning:

- I första hand trädbevuxen mark, gärna med ädellövträd eller lövträd
- I andra hand naturmark, till skillnad från bebyggd eller hårdgjord mark
- Bebyggelse som är låg och medger visuell kontakt mellan trädbestånden

Stora Sköndal ligger inom en av länets viktigaste värdeetrakter för ek och ädellövskog. Bestånden av gamla ekar och andra ädellövträd inom programområdet har stor betydelse för ekologiska samband för ädellövskogslevande arter i Stockholmsregionen.

Ett diagonalt stråk genom området, eventuellt förgrenat, samlar de bestånd av ädellövträd som bedöms ha störst betydelse i sambandet. Det förbinder kärnområden i Flatens naturreservat med kärnområden längs Drevvikens, liksom vid Mageliungens, stränder.

Det utpekade stråket inkluderar bestånd av något yngre ekar, som på sikt kan växa in i beståndet av gamla träd och ersätta sådana som på lång sikt dör.

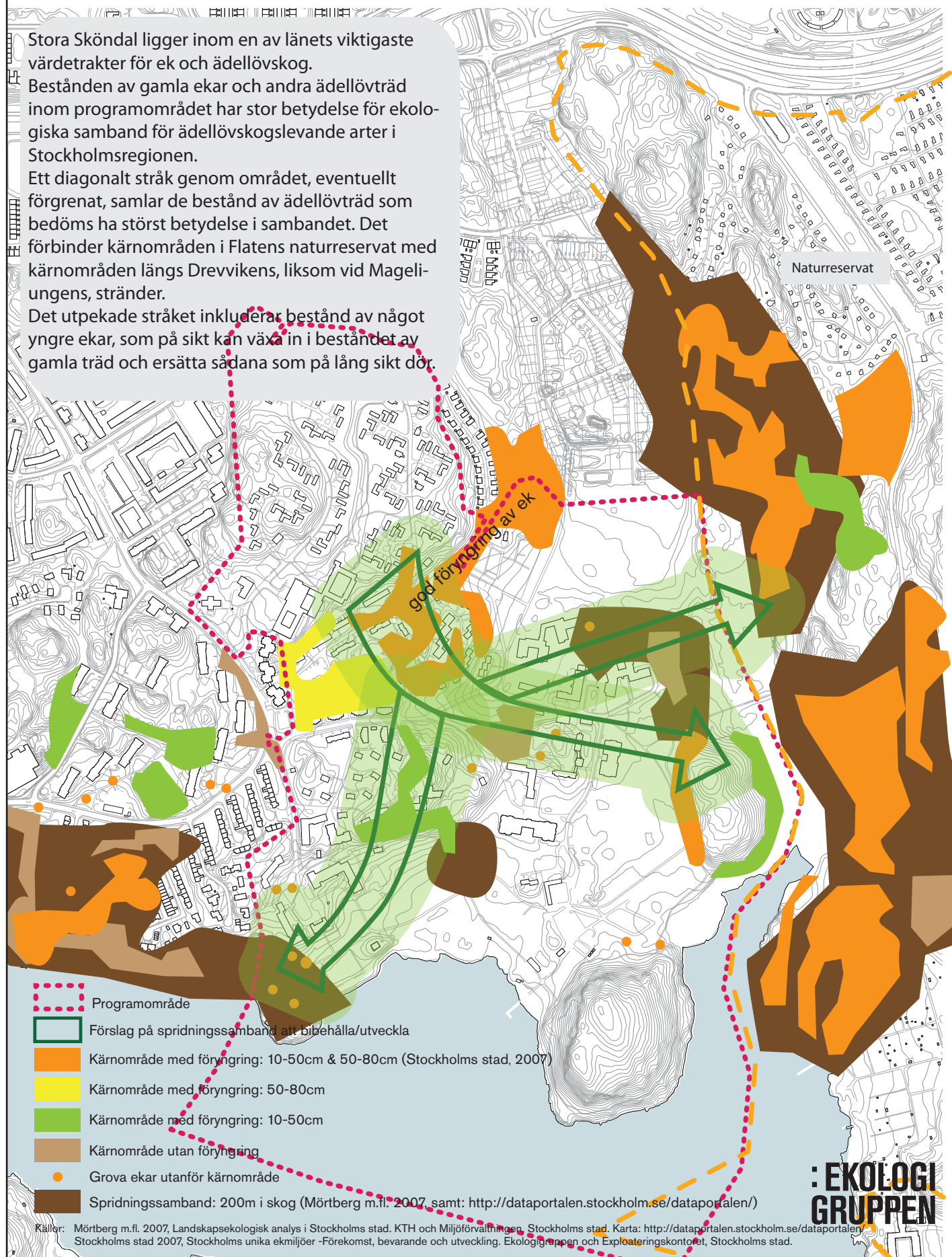

Bild 15. Betydelsefulla spridningssamband för eklevande arter kring Stora Sköndal.

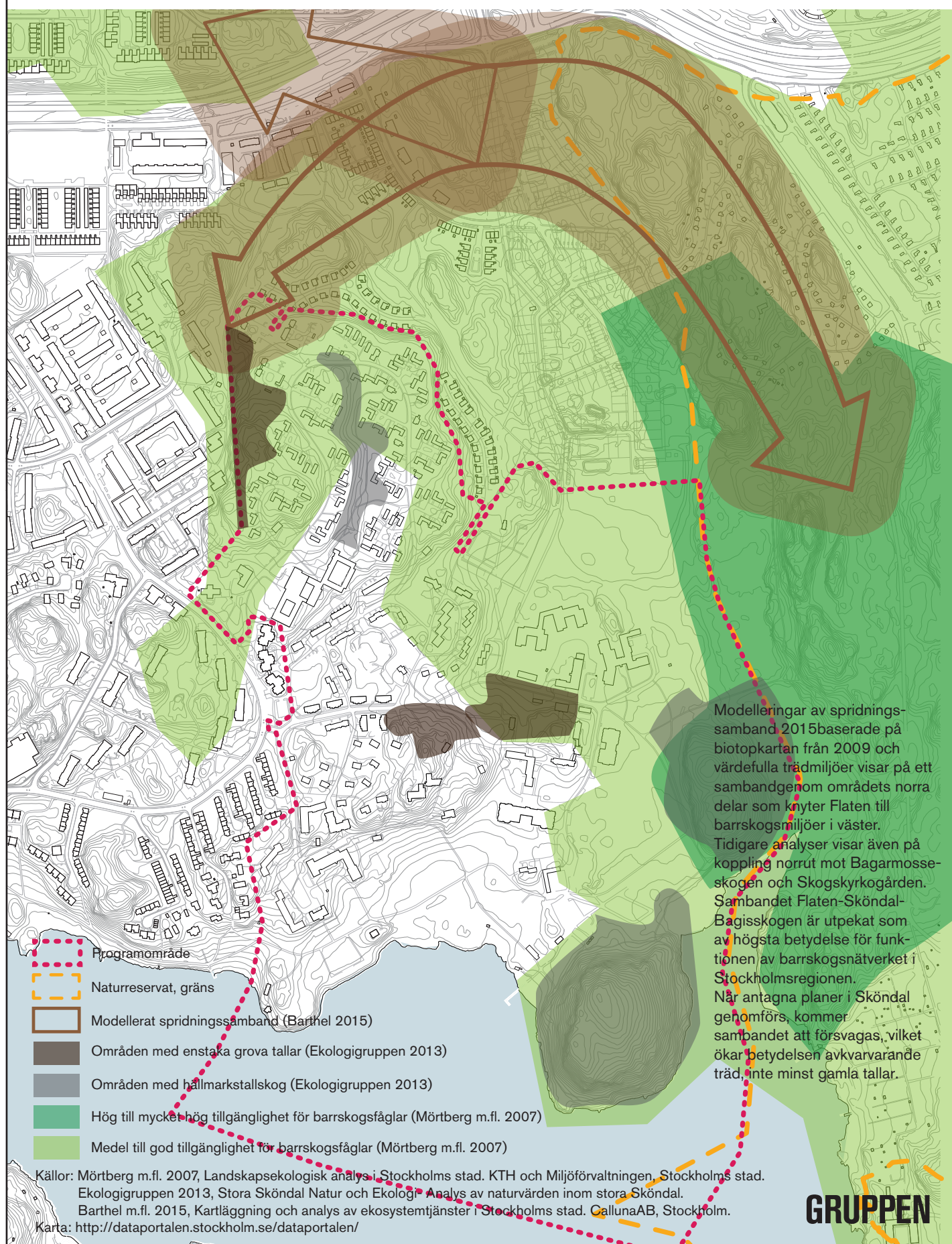

Bild 16. Betydelsefulla spridningssamband för arter knutna till gammal tall, kring Stora Sköndal.

strukturerna, d.v.s. de gamla och grova träden. De mest svårspredda arterna är beroende av en omedelbar närhet till nästa gamla ek, i svåraste fall endast något hundratal meter. Arter knutna till eklandskapet bedöms ha lättare att sprida sig genom sammanhängande trädbestånd än över öppen mark. Trädbestånd, oavsett art, kan då bidra. Vissa arter är känsliga för hårdgjorda ytor och bebyggelse och vissa är beroende av att kunna se nästa traddunge när de flyger, vilket innebär att höga hus kan fungera som barriärer.

Gamla ekbestånd är känsliga för igenväxning och behöver en löpande, om än lågintensiv, skötsel för att bibehålla sina värden. Träden behöver få utrymme att utveckla sina kronor och att få solljus och värme på stammarna. I denna typ av bestånd behövs slyröjning regelbundet. Inledningsvis kan det vara nödvändigt att glesa ut beståndet. Skötseln behöver normalt följa en långsiktig skötselplan för att fungera effektivt.

Gles barrskog med gamla tallar

De bestånd av värdefull barrskog som finns inom programområdet utgörs främst av gamla hagmarker med glesa tallbestånd samt hållmarkstallskog på höjderna. I området finns gott om gammal och grov tall, men också gammal och senvuxen tall i klenare mått. Tallarna ingår som en viktig del i de habitatnätverk som beskrivits av Miljöförvaltningen men också i äldre utredningar kring Hanvedenkilen (Ekologigruppen 2005).

Modelleringar av spridningssamband 2015 baserade på biotopkartan från 2009 och värdefulla trädmiljöer visar på ett samband genom områdets norra delar som knyter Flaten till barrskogsmiljöer i väster, se karta i figur 16. Tidigare analyser visar även på koppling norr om Tyresövägen. Sambandet Flaten-Sköndal-Bagisskogen är utpekad som av högsta betydelse för funktionen av barrskogsnätverket i Stockholmsregionen. Eftersom delar av detta område nu har exploaterats är detta samband tyvärr försvagat.

De starkaste kopplingarna är förstås österut till Flatens naturreservat och övriga grönområden i Tyrestakilen och Hanveden. För arter knutna till gamla tallar, och som har någorlunda god rörelseförmåga, är sannolikt kopplingarna västerut mot Farstatrakten och norrut mot Skogskyrkogården alltså betydelsefull.

I dessa yttre delar av spridningsnätverket, är de gamla tallarna viktigast för spridningsfunktionerna, främst de grova träden. Till de viktiga funktionerna hör också död tallved, d.v.s. döende och döda stående och liggande träd och nerfallna grova grenar. De större bestånden, bl.a. Talludden och Johannesberget, ger utrymme för mer utrymmeskrävande arter som bl.a. spillkråka. Enskilda, solitära gamla träd kan dock vara värdefulla för vissa insekter och vedsvampar.

Flertalet arter föredrar sammanhängande områden med tallskog att sprida sig i, eller i alla fall trädbevuxen mark. Öppna, hårdgjorda ytor verkar som avskräckande barriärer på många arter. För arter som orienterar sig med syn kan höga hus fungera som barriärer.

Fuktkrävande arter

Programområdet gränsar till såväl sumpskogsmiljöer som till sjöstrand. Alsumpskogen i öster hyser ett stort antal arter mossor, lavar, insekter, etcetera, som är beroende av den fuktiga miljön. Här finns också vik-

Kvaliteter som gynnar spridning av arter i gamla tallbestånd

Kvaliteter som gynnar lokal fortplantning och spridning av svårspredda arter:

- Gamla, gärna grova, solbelysta träd
- Hartsrika träd med t.ex. gamla brandskador
- Tallar med skrovlig bark och insektsangrepp
- Träd med död ved
- Nedfallna stammar och grova grenar som gärna ligger solbelyst

Kvaliteter som allmänt underlättar spridning:

- I första hand trädbevuxen mark, gärna med tall
- I andra hand naturmark, till skillnad från bebyggd eller hårdgjord mark
- Bebyggelse som är låg och medger visuell kontakt mellan trädbestånden

Fuktkrävande arter (groddjur)

Spridningssamband som bedömts vara av stor betydelse inom Stora Sköndal

2016-11-03, Ekologigruppen

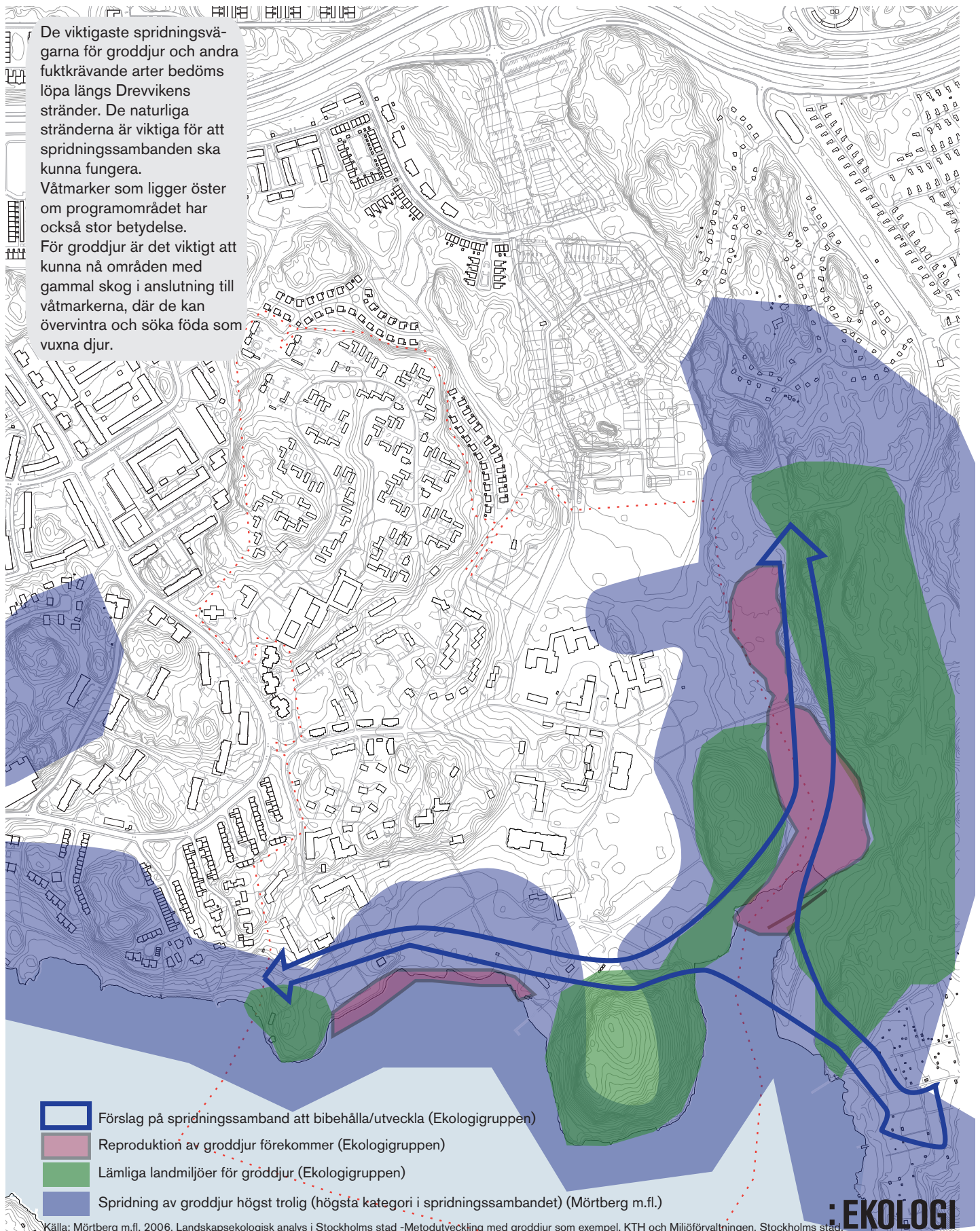

Bild 17. Betydelsefulla spridningssamband för fuktkrävande arter kring Stora Sköndal.

Kvaliteter som gynnar spridning av arter i fuktiga biotoper

Kvaliteter som gynnar lokal fortplantning och spridning av svårspridda arter:

- Naturliga ständer med riklig vegetation
- Dungar med gamla alar
- Tallar med skrovlig bark och insektsangrepp
- Träd med död ved
- Nedfallna stammar och grova grenar som gärna ligger solbelyst

Kvaliteter som allmänt underlättar spridning:

- I första hand trädbevuxen mark, gärna med tall
- I andra hand naturmark, till skillnad från bebyggd eller hårdgjord mark
- Bebyggelse som är låg och medger visuell kontakt mellan trädbestånden

tiga lekvattnen för groddjur och fåglar som exempelvis mindre hackspett födosöker här. Alsumpskogen ligger dock i princip helt inom Flatens naturreservat.

Längs Drevvikens strand finns små dungar av klibbal som i någon mån anknyter till alsumpskogen. Här finns vissa ekologiska samband för bl.a. fåglar och insekter. Sjöstrandens vassrika partier fungerar som lekområde för groddjur och knyter på det sättet an till alsumpskogen och till strandalskog längre västerut i Drevviken, se karta i figur 4.

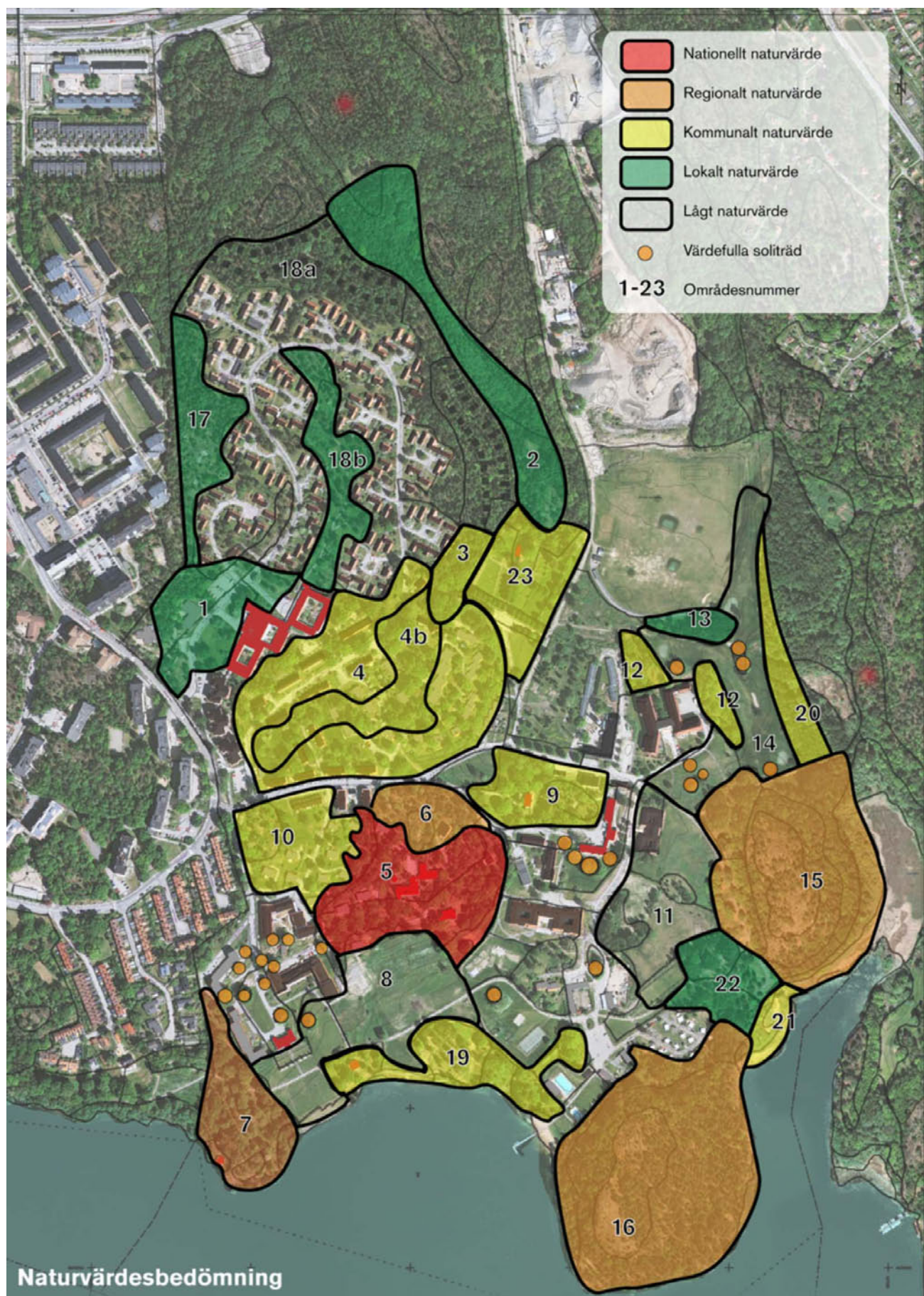
De viktigaste delarna i spridningssambanden för fuktlevande arter, är i första hand de naturliga stränderna med sin naturliga vegetation längs Drevviken. Dungar med gamla alar längs stranden är viktiga för fåglar, men ger också stöd för fiskar i strandområdet. Groddjuren är också beroende av de naturliga stränderna, men behöver också fortsatt tillgång till de miljöer som de vuxna djuren använder för födosök och övervintring. Viktiga sådana miljöer är skogar och dungar med gamla träd, död ved och stenblock, som ligger i nära anslutning till våtmark och stränder. Kontakten mellan alsumskogen, Drevvikens strand och de närliggande övervintringsområdena är viktig för sambanden och är känslig för barriärer som hårdgjorda ytor eller bilvägar. En bilväg med tät trafik kan, som bryter ett groddjursstråk, kan orsaka stor skada på groddjurspopulationer.

- Barthel S. mfl. (2015) Kartläggning och analys av ekosystemtjänster i Stockholms stad. Calluna AB, Stockholm.
- Dataportalen, Stockholms stad. [<http://dataportalen.stockholm.se/dataportalen/>]
- Ekologigruppen (2007) Stockholms ekmiljöer. Förekomst, bevarande och utveckling. En utredning åt Stockholms stad, Exploateringskontoret. Ekologigruppen AB.
- Ekologigruppen (2013) Stora Sköndal Natur och Ekologi- Analys av naturvärden inom stora Sköndal. Ekologigruppen AB.
- Graptolit ord & natur (2016) Fladdermusinventering i Stora Sköndal. Johan Eklöf på Graptolit ord & natur.
- Mörtberg U., Zetterberg A. & Gontier M. (2007) Landskapsekologisk analys i Stockholms stad -Habitatnätverk för eklevande arter och barrskogsarter. KTH och Miljöförvaltningen, Stockholms stad.
- Naturvårdsverket (2012) Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd. Rapport 6496.
- Skogsstyrelsen (2014) Handbok för inventering av nyckelbiotoper. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Bilaga 1.

Beskrivning och naturvärdes- bedömning av delområden

Ref: Ekologigruppen 2013.

Karta som visar delområden med höga naturvärden inom programområde för Stora Sköndal

Område 1 P-plats i NV

Beskrivning

Runt p-plats och hus finns flera solitära träd med vida kronor. Det är oxel, björk, ek och tall. De står inte i ren naturmark utan utgör inslag i bebyggelsen.

Naturvärdesbedömning

Klass 2B – lokalt värde genom de vidkroniga träden.

Område 2. Längs gångväg i NO

Beskrivning

Ett smalt stråk mellan nya radhus och kommande bebyggelse som består av gångväg kantad av sälg och asp. Träden är förhållandevis unga, men sälg är ett viktigt inslag som höjer ett områdes naturvärde.

Naturvärdesbedömning

Klass 2B – lokalt värde, främst tack vare det stora antalet sälgar som är en viktig nyckelart för bl.a. vårflygande bin, men även andra insekter, lavar och svampar.

Område 3 Ekbacke nära kyrkogård

Beskrivning

En sluttning med flera grova vidkroniga ekar med stamdiameter ca 80-100 cm. I denna lilla backe står träden fria från hus och har också blivit grövre än i intilliggande område. De har inte nått samma ålder och värde som i område 5, men utgör en viktig länk i den gröna infrastrukturen.

Naturvärdesbedömning

Klass 2A – kommunalt värde. Detta område bör bevaras pga sina höga värden knutna till grov ek. Solexponerade träd med håligheter och spår efter insekter.

Område 4 Ekparken

Beskrivning

Ekhage med vidkroniga ekar insprängda mellan husen (glost mellan låghus/villor). Ett stråk centralt i området har längre till hus och här har ekarna växt sig mer vidkroniga och större. Här samsas naturvärde med bebyggelse. En exploatering kan i vissa fall vara negativ, men tomtmarkerna har förmodligen samtidigt hållit området fritt från igenväxning.

Naturvärdesbedömning

Klass 2A – kommunalt värde, pga. vidkroniga ekar och strukturer kopplade till dessa.

Området bedöms kunna bebyggas om man gör det luftigt och skyddar alla ekar över 80 cm i diameter samt i övrigt väljer ut viktigas träd, fr.a. inom ett centralt stråk som ritas in på karta, vilket till största del bör bevaras utan exploatering.

Område 5 Ekar runt kyrkan

Beskrivning

Detta område sträcker sig från höjden vid kyrkan och ner i slänterna åt söder, väster och öster. Här växer flera mycket grova ekar med viktiga strukturer som håligheter och mulm (trämjöl) samt med vida kronor. Här återfinns också rödlistade arter som oxtungsvamp (NT) och ekticka (NT) liksom signalarterna brun trädmýra och brun guldbagge.

Väster om kyrkan på krönet växer ett par riktigt stora ekar som är ca 1,5 m i diameter, så kallade jätteträd. Öster om kyrkan växer en lika grov ek med håligheter och mulm, som även bär spår av brun guldbagge m.m.

I slänten åt väster växer också flera vidkroniga träd ner mellan husen. Gränsen för området har bedömts gå där marken planar ut, men har gjorts flikig för att få med de största träden i kanten, medan de flesta befintliga hus ska hamna utanför.

Naturvärdesbedömning

Hela detta område har högsta naturvärden, dvs nationellt - klass 1A pga, flera gamla grova träd av fr.a. ek med håligheter, mulm, insekthål, hackspettshål och värdefulla arter. Inom detta område återfinns Stora Sköndals mest värdefulla ekar tillsammans med ekarna i västra slänten till område 15. Det är en viktig värdekärna för ekar samt en länk för sambanden mellan Lilla Sköndal och Ekudden i Flatens naturreservat, vilket ytterligare förstärker områdets värdering.

Området bör helt undantas kommande bebyggelse och istället utgöra en central grönyta/park/skog runt kyrkan. Det är också viktigt att inte nya hus skuggar träden, fr.a. på syd och västsidan då ekarna kräver mycket ljus och sol. Befintliga hus inom området bör ej ersättas med högre hus.

På västra sidan, nedanför berget dras en gräns mot ett område som kan bebyggas glest om hänsyn tas till befintliga träd och att det byggs med ordentligt ljusinsläpp till bakomliggande träd. Den öppna ytan söder om (område 8) bör hållas öppen eller byggas på ett sådant sätt att man bibehåller ett stort ljusinsläpp. Något hus kanske kan ligga nedanför sluttningen i öster utan att påverka den biologiska mångfalden.

Område 6. Tallar på höjden

Beskrivning

Hällmark med grova tallar och några ekar. En del träd längs vägen upp är mycket grova. Även i sluttningen i nordost växer gammal tall. Så här grova tallar är ovanligt i skogslandskapen och finns i stort sett bara kvar i naturreservat samt i tätortsnära miljöer. Ett par mycket värdefulla ekar står också i detta område.

En ek nära korsningen är ca 1,10 m i diameter.

Naturvärdesbedömning

Hela detta område har regionalt värde, klass 1B, pga. sina gamla grova träd av fr.a. ek och tall med hög ålder. Här förekommer ekologiska strukturer som pansarbark, insektshål, spärrgreniga grova träd, mulmträd, gammal trädsolitär och solexponerade grova ädellövträd. Området bör helt undantas kommande bebyggelse och istället utgöra en central grönyta/park/skog runt kyrkan.

Område 7. Udden sydväst om herrgårdsbyggnaden

Beskrivning

Trädbeväxt udde längst i sydväst med grova ekar, flera med håligheter och mulm, samt tidigare hamlad ask. Området har tidigare varit bebyggt med något torp e.d. Berget utgör idag en fin plats för rekreation med utsikt över sjön.

Naturvärdesbedömning

Området bedöms vara av klass 1B, regionalt värde, pga. sina grova och hamlade lövträd och bör ej bebyggas.

Område 8. Öppen gräsyta med solitärträd

Beskrivning

Stor öppen gräsyta som även har några mycket vidkroniga solitärträd. Området ligger nära vattnet och har betydelse för rekreation och friluftsliv, både för passerande och boende. Området ligger också inom de delar som bedömts ha mycket höga rekreativa värden med bl.a. en strandpromenad vidare runt område 15 och 16 mot Flatens naturreservat.

Naturvärdesbedömning

Gräsytan har inga särskilda naturvärden bortsett från de enskilda vidkroniga träden som bedöms ha regionalt naturvärde, klass 1B och bör sparas. Över lag bör all yta söder om cykelvägen undantas bebyggelse av rekreationsskäl. Även gräsytan nedanför herrgården bör av allt att döma sparas av kulturhistoriska skäl och rekreationsskäl. Den stora gräsytan nedanför kyrkan bör också till store del lämnas orörd för att få in ljus och värme till ekarna. En eventuell bebyggelse bör vara gles och låg så att ljusinsläppet inte påverkas. Detta kan kombineras med gräsytor för rekreation.

Område 9. Parkliknande trädbevuxen yta mellan kulturhus

Beskrivning

Detta område ligger på en svag höjd med hållar och gräsytor mellan kulturhusen och nuvarande hunddagis. Grov ek och tall dominerar området. Det förekommer tall med diameter på 80 cm. Det är delvis parkmark med klippta gräsytor och delvis naturmark med hållar och gräs. En asfalterad gångväg går genom området. I fältskiktet märks getrams, gökärt, bergsyra, liten blåklocka, fårsvingel, smultron och kärleksört samt inslag av parkväxter. Växterna visar på att området varit öppet och hävdad. Framför huset står en grov flerstammig ek med bl.a. ekticka (NT) och bohål från hackspett. Trädet har förmodligen hamlat en gång i tiden.

Naturvärdesbedömning

De grova och hamlade träden gör att området bedöms vara av klass 2A, kommunalt värde. Det är därför olämpligt att bygga här, bortsett från i norra kanten om befintliga byggnader rivs. Träden behöver ljus. Förutom de grova träden behövs även yngre efterträdare.

Område 10 mellan kyrkbackens västra sida och Herbert Widmans väg

Beskrivning

I och nedanför slänten i väster ligger några hus mellan de grova ekarna. De flesta ligger på den plana marken. Längre västerut är det mer öppet och mot Herbert Widmans väg växer återigen fler grova lövträd.

Naturvärdesbedömning

Delar av området bedöms ha kommunalt värde, klass 2A knutet till grova ekar. Närmast sluttningen i område 5 bör man ha en buffertzona. På den plana marken kan de befintliga husen däremot rivas för att ge plats för ny bebyggelse, men det är då viktigt att det byggs luftigt och att grova ekar mäts in och skyddas. Träden närmast Herbert Widmans väg bör också bevaras.

Område 11. Öppen yta med yngre lövträd

Beskrivning

Området utgörs av en större öppen yta som fått ligga för fåfot. Det är till stor del ruderalmark på fyllnadsmassor i söder och fuktigare partier med vass längre norrut. Det förekommer en del yngre lövträd. Några vackra björkar vid vägen och ett par vidkroniga sälgar i nordväst märks också. I fältskiktet kan man hitta högorter som renfana, vildmorot och höstgullris.

Naturvärdesbedömning

Området bedöms ha låga naturvärden bortsett från sälgarna. Detta bör därför kunna utgöra ett område för bebyggelse utan att skada naturvärden. Dock bör en buffert hållas mot vattnet och de två kullarna med mycket höga naturvärden. Området gränsar också till Flatens naturreservat.

Område 12 Ekdungar

Beskrivning

Two traddungar med främst ek vid änden av Efraim Dalins väg. Den södra har några grova ekar, medan den norra främst består av yngre ek och asp runt en liten hållmark. En grov ek växer längst i norr.

Naturvärdesbedömning

Dessa områden bedöms tillsammans kommunalt värde, klass 2A. Fr.a. det södra har några tämligen grova ekar med vissa håligheter, grov barkstruktur med knappnåls lavar (inga rödlistade kunde upptäckas), insekthål m.m. Det södra området bör tills törsta delen undantas bebyggelse och alla ekar över 80 cm i diameter bör skyddas. Det även viktigt att bevara en ekföryngring.

Område 13. Björkdunge

Beskrivning

På gränsen mellan den öppna gräsytan och grustaget står en traddunge med björk.

Naturvärdesbedömning

Naturvärdena knutet till biologisk mångfald är begränsade, men björkarna utgör ett vackert inslag i landskapet. Klass 2B, lokalt värde.

Område 14 Öppen gräsyta med liten damm

Beskrivning

Området utgör av en delvis lite kuperad gräsyta som slås. Längs ner i en svacka nära skogen finns en liten damm med klart vatten om än med utfällningar som ser ohälsosamma ut. Dock förekommer flera vattenlevande djur som virvelbagg, dykare, skräddare och buksimmare vilket tyder på god vattenkvalitet.

Naturvärdesbedömning

Gräsytan har inga stora naturvärden, men en buffert mot skogen och naturreservatet bör lämnas. Den lilla dammen bör också bevaras. Den bedöms ha kommunalt värde, klass 2a genom sina värdearter.

Område 15. Norra berget

Beskrivning

Uppe på berget växer en gammal hällmarkstallskog med grova gamla träd. På västsidan står mycket grova hålekar, med bl.a. signalarten brun trädmässa, samt flera sälgrar. På östsidan finns grov tall med den rödlistade talltickan (NT) och i nordost grov asp.

Naturvärdesbedömning

Området har mycket höga naturvärden av minst klass 1B, regionalt värde, pga. sina grova ekar, tallar, aspar och orörda hällmarkstallskog. Skogen är åldersdifferentierad, orörd och med gamla träd. Hällmarkstallskog hyser sällan så många arter, men bedöms ha höga värden i sig. Här växer ovanligt många grova gamla tallar. Det som hindrar området att få högsta naturvärde är att hällmarkstallskog som biotop inte är mer ovanlig. Den här utgör dock ett mycket gott exempel med fler grova träd än man kan förvänta sig.

Område 16. Talludden (Södra berget)

Beskrivning

Det södra berget är mycket likt det norra med grova tallar i slänten och hållmarkstallskog uppe på berget. Den rödlistade talltickan (NT) förekommer. Vackra utsiktsplatser och stigar förekommer, vilka kan tydliggöras bättre.

Naturvärdesbedömning

Området har mycket höga naturvärden av minst klass 1B, regionalt värde pga. sina grova tallar med tallticka och orörda hållmarkstallskog. Skogen är åldersdifferentierad med gamla träd.

Område 17 mot Sköndal

Beskrivning

Ett berg med berg i dagen skiljer av Stora Sköndal i nordost. Det är mest tall, men även ek. Det växer några fina hållmarkstallar högst upp. Sprängsten förekommer utlagt i svackor. I sluttningen växer yngre träd. Idag utgör skogen en gräns mellan Stora Sköndal och Sköndals centrum. I skogspartiet nedanför berget går också en gångstig.

Naturvärdesbedömning

Området har visst naturvärde, klass 2B, lokalt värde, främst knutet till hällmarken och enstaka grova träd. Undvik därför att bygga högst upp.

Område 18. Bland villor

Beskrivning

Villa/radhusområdet längs Thorsten Levenstams väg, med skogsparti i mitten (18b). Där finns enstaka grova träd av tall, gran och björk. På ett ställe finns en "anlagd" blomsteräng.

Naturvärdesbedömning

Område 18B har lokalt naturvärde, klass 2B, med betydelse för lokal variation. Enstaka träd har högre naturvärden och bör sparas. Områdets karaktär av träd mellan husen bör också bevaras.

Område 19. Träddungar vid strandpromenaden

Beskrivning

Utmed strandpromenaden i söder är det varierat mellan öppna partier, vass och trädgrupper. En av trädgrupperna ligger på en liten höjd med ett kulturhus, sydost om mangårdsbyggnaden. Längre österut följer en otillgänglig trädgrupp i anslutning till vassen och närmast badplatsen återfinns mer glest stående grövre ädellövträd.

Naturvärdesbedömning

Naturvärdena varierar lite, men bedöms sammantaget vara av klass 2B, lokalt värde. Vissa delar, som träden närmare badplatsen har dock mer påtagligt kommunalt naturvärde, klass 2A. Störst värde har förmodligen området som sammanbindande stråk ha mycket höga rekreativa värden med bl.a. en strandpromenad vidare runt område 15 och 16 mot naturreservatet mellan värdekärnor. Området ligger också inom de delar som bedömts.

Område 20. Skogskanten mot naturreservatet

Beskrivning

Området består av ganska tät blandskog med stort lövinslag och fuktigare partier. Skogen är av samma karaktär som i Flatens naturreservat och ägogränsen utgör ingen gräns ur naturvärdessynpunkt.

Naturvärdesbedömning

Området bedöms vara av klass 2A, kommunalt naturvärde.

Område 21. Strandskog

Beskrivning

Tät skog av vide och al mot vattnet.

Naturvärdesbedömning

Området närmast vattnet har kommunalt naturvärde, klass 2A, knutet till strandskogen, men längre upp är värdena svagare. Området bör ej bebyggas pga de höga rekreationsvärdena och det geografiska läget mellan höga naturvärden, men *Salix* kan röjas för att få bättre utblick och högre rekreationsvärden.

Område 22. Ovanför strandskogen

Beskrivning

Halvöppet område, men igenväxande med yngre lövträd och ruderväxter. Tre mycket stora grova träd står i norra kanten utmed gångvägen. Det är någon form av hybridasp eller poppel och har begränsade naturvärden, men är fina.

Naturvärdesbedömning

Området bedöms ej hysa mer än visst naturvärde av lokalt värde, klass 2 B.

Område 23. Kyrkogård med kapell.

Beskrivning

Kyrkogård med kapell och solitära träd.

Naturvärdesbedömning

Kyrkogården bedöms ha kommunalt naturvärde, klass 2A, genom att det förekommer vidkroniga solitära ekar. Området ligger också i anslutning till ekbacken i område 3.

